

Voortgangsrapportage Veenweideprogramma

Eerste helft 2025

In deze rapportage leest u over de volgende onderwerpen:

• Veenweideprogramma – algemeen	1
• De zes gebiedsprocessen	2
• GLB samenwerkingsmaatregel Peilverhoging	4
• Kenniscentrum Veenweide Fryslân	5
• Bodem- en grondgebruik	5
• Funderingsaanpak	5
• Maatregelpakket Klimaat-Veenweide	6
• Start landschaps- en ecologische systeemanalyse (LESA)	6
• Kruidenrijkheid grasland in nattere omstandigheden	6
• Afronding Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw	6
• HAKLAM-pilot	6

Veenweideprogramma – algemeen

Binnen het Veenweideprogramma wordt druk gewerkt aan het uitwerken van het werkplan 2025. In het werkplan is ook nadrukkelijk naar voren gekomen dat de financiële situatie van het programma op dit moment niet gunstig is. Bij aanvang van het programma werden de kosten tot 2030 geschat op € 550 miljoen. Een doorrekening vanuit het FPLG naar de kosten voor het hele Veenweideprogramma werd geschat op €1,9 miljard. De afgelopen jaren is door het Rijk, provincie, Wetterskip en gemeenten ruim € 200 miljoen binnengehaald. De rijksgelden zijn vaak beschikbaar voor

investeringen in het gebied (grondaankoop, afwaardering e.d.). Geld voor goederen en diensten (de invulling van het werkplan) loopt momenteel op de laatste middelen. Vanuit de maatregelpakketten zien we kans om nog twee jaar in te vullen, echter blijven financiële middelen nodig om doelbereik richting 2030 (deels) te realiseren. Dit bericht is niet nieuw en is de afgelopen jaren meerdere keren gemeld als risico voor het programma.

Het onderdeel doelbereik zal ook een belangrijk onderdeel van de herijking worden, die vanaf 1 januari 2027 zal plaatsvinden. De laatste herijking heeft

in het najaar van 2024 plaatsgevonden. Daarom is ervoor gekozen om vanaf 1 januari 2027 te herijken over de voortgang tot en met 2026, en ook na te gaan of een herformulering of aanpassing van het doelbereik passend is. Daarbij zal tevens gekeken worden in hoeverre de financiën daarvoor beschikbaar zijn/verwacht worden.

De zes gebiedsprocessen

Aldeboarn-De Deelen (ADD)

Eind juni is het concept voor het peilscenario voor ADD-Zuid (scenario 4), onder een aantal voorwaarden, aangenomen door de gebiedscommissie. Na de zomer zal dit concept ter advisering aangeboden worden aan het Bestjoerlik Oerlis Feangreide (BOF), waarna het aan DB en GS wordt voorgelegd.

Eén van de voorwaarden van het slagen van het peilscenario is het kunnen inzetten van de Compensatie Systematiek Veenweiden (CSV). Het proces rond de notificatie van de CSV bij de Europese commissie loopt nog. De huidige verwachting is dat besluitvorming niet voor Q4 2025 zal plaatsvinden. Indien er een akkoord komt op de CSV, een aantal lastige beleidsmatige keuzes zijn uitgewerkt én vervolgens besluitvorming over het peilscenario 4 heeft plaatsgevonden, kan 'het wiel van veenweide' gaan draaien in ADD-Zuid.

Binnen het gebiedsproject gaat de meeste aandacht uit naar ADD-Zuid.

Desondanks zijn er in ADD-Noord ook een aantal ontwikkelingen gaande. Zo doen in ADD-Noord boeren mee aan de GLB-regeling voor tijdelijke peilverhoging en extensivering.

In ADD-Noord loopt ook de pilot Dubbeldoelgronden, waarbij de gedachte is om landbouwgrond permanent mede voor natuurdoeleinden (weidevogels, peilverhoging/CO2-reductie) in te zetten en dit met behulp van een Kwalitatieve Verplichting (KV) vast te leggen. Nu de Europese Commissie het gebruik van een KV niet onder de Catalogus Groenblauwe diensten heeft willen scharen, dient er verder te worden onderzocht of er een mogelijk risico op staatssteun bestaat bij het afsluiten van een KV.

Hegewarren

Het project rond de Hegewarren vordert gestaag. Iets meer dan de helft van de grond is aangekocht en deze gronden worden deels in eigen beheer gebruikt. Een deel van deze aangekochte gronden en opstallen wordt namelijk gebruikt door twee innovatieve bedrijven. Zo kunnen we op praktijkschaal proberen doen met extensieve agrarische activiteiten op nattere veengronden zoals teelt van lisdodde.

Er kan verder worden gewerkt aan de uitwerking van de verschillende bouwstenen, zoals de recreatie. Later dit jaar komt daar nog een stedenbouwkundige verkenning bij door gezamenlijk met de mede-eigenaren te kijken naar ontwikkelmogelijkheden binnen het cultuurhistorische karakter van Sytebuorren.

Als risico voor het slagen van het project is de beschikbaarheid van grond en een functiewijziging belangrijk. Wij blijven in gesprek met de overige eigenaren, maar het blijkt lastig om bedrijven te kunnen verplaatsen en het lijkt voor de eigenaren ook te vroeg om het bedrijf te beëindigen.

Er worden nu maatwerkmogelijkheden verkend in de vorm van uitfasen, of

door aanpassingen te doen aan het oorspronkelijke plan.

Het verder brengen van dit project brengt met zich mee dat er in de tijdelijke situatie diverse no-regret activiteiten uitgevoerd kunnen en moeten worden. Daar is vaak een bouwactiviteit of cultuurtechnische ingreep voor nodig.

Deze ingrepen grijpen direct in op vergunningsprocedures. Er is momenteel nog geen zicht op deze vergunningen. Gedurende dit jaar zullen wij onderzoeken op welke wijze de voortgang en ontwikkelingen doorgang kunnen vinden.

Wellicht moet er geredeneerd worden vanuit het eindbeeld 'Open en Natuurlijk'. Het project te beschouwen als natuurherstelmaatregel zou kunnen helpen om het tussengelegen tijdpad (10-15 jaar) efficiënt te benutten. Er kan dan stapsgewijs aan natuurherstel gewerkt worden in plaats van te vertragen of pauzeren.

Idzegea

In Idzegea is de gebiedsanalyse afgerond en zo goed als gereed. Deze bestaat uit een LESA, een landschapsbiografie en een brede welvaartsanalyse. De eerste resultaten zijn eind januari met de bewoners in het gebied gedeeld tijdens een goed bezochte bijeenkomst.

Deze gebiedsanalyse vormt een stevig uitgangspunt voor het vervolgproces in Idzegea. Dit jaar is een belangrijke pilot over de verhoging van de waterpeilen

(HAKLAM) stopgezet, vanwege onvrede bij de betrokkenen over de uitvoering en schadeafhandeling. Hierdoor is een

afname van draagvlak onder de agrariërs voor ons een punt van aandacht. Het vergt tijd om alle stakeholders goed bij het proces betrokken te houden. Dit kan leiden tot vertraging van het proces.

Ook in Idzegea neemt een aantal boeren deel aan de GLB samenwerkingssubsidie voor zowel peilverhoging als extensivering. Het is nog niet gelukt om grond in of rondom het gebied Idzegea te verwerven. Dit is wel nodig om het proces tot een succesvol vervolg te laten leiden.

Akkrumer Goedland

In dit project wordt uitvoering gegeven aan de initiatieven om te komen tot een collectief verdienmodel vanuit de doelstellingen Veenweide. Hiervoor wordt concreet invulling gegeven aan de opgave van het Landelijk Groeifonds (NL2120) en samengewerkt met Veen Innovatiepolder (VIP) Hegewarren.

Vorig jaar is voor twee samenwerkingsverbanden in het gebied een GLB-aanvraag voor geringe droogleggingen (40/30/20cm-mv) ingediend, voor de periode 2025-2028. Deze zijn gehonoreerd en gelijk daarna is in dit voorjaar 'de schop in de grond gegaan'. Wetterskip Fryslân heeft geïnvesteerd in benodigde technische aanpassingen binnen de polders en vervolgens zijn de slootpeilen met enkele decimeters tot maximaal 90 centimeter omhoog gebracht. Deze pilot loopt tot en met 2028.

Dit is tegelijkertijd een aandachtspunt. Het is mooi dat er ervaring kan worden opgedaan met de vernatting van het veen. Aan de andere kant is het slechts tijdelijk, waardoor er geen zekerheid is over een structurele financiering. De deelnemende ondernemers hebben veel behoefte aan deze zekerheid in de toekomst.

Leechlân Grou-Warten

De stichting Leechlân Grou-Warten is opgericht. De stichting werkt in overleg met de provinciaal gebiedscoördinator aan de voorbereiding van een subsidieaanvraag. Daarmee kunnen de door het BOF toegezegde middelen aan de stichting worden overgemaakt. Binnen de veenweide-begroting is niet het gehele bedrag beschikbaar. De aanvraag voor de periode 2024/25 kan worden gedekt uit de gereserveerde middelen 2025. De overige middelen worden opgenomen in het werkplan 2026.

Ondertussen zijn de betrokkenen in het gebied wel verder gegaan, vertrouwend dat het toegezegde budget bij de stichting komt en daarmee aan verplichtingen kan worden voldaan. Een door het gebied ingehuurd proces/projectleider is vol energie aan de slag gegaan om met name de projecten

HAKLAM en circulair Leechlân verder te brengen.

Groote Veenpolder

In 2025 zijn met alle circa 30 landbouwers woonkamer- en buurtgesprekken gevoerd om draagvlak, mandaat en mogelijke organisatievorm (klankbordgroep) te verkennen. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met het Veenweideprogramma, waterschap, landbouworganisaties en gemeenten. In de winter 2025–2026 volgt een adviesrapport met aanbevelingen voor eventuele voortzetting van het gebiedsproces. Dit wordt teruggekoppeld aan zowel het gebied als de partners.

Bij zestien bedrijven (tweederde van het totaal) is de maatregel Klei op Veen in de praktijk getoetst. Parallel loopt een inventarisatie via het waterschap naar beschikbare kennis over wegzijging. Dit geeft invulling aan de lijn onderzoek wegzijging en watersysteem GVP, zoals besproken met het BOF najaar 2024.

GLB samenwerkingsmaatregel Peilverhoging

Het afgelopen halfjaar hebben we in vier gebieden waar boeren samenwerken voor peilverhoging (GLB samenwerkingsmaatregel voor peilverhoging) de aanpak begeleid en werken we aan het opstarten van GLB praktijkbedrijven met een breder monitoringsprogramma en kennisuitwisselingsbijeenkomsten voor de deelnemers.

Voor de innovatiebedrijven in de Hegewarren hebben we de volgende fase van het onderzoeksprogramma

uitgewerkt voor het melkveebedrijf en het waterbedrijf met de natte teelten. Tot slot hebben we een bevoeiingsproef opgestart in de Brekkenpolder.

Kenniscentrum Veenweide Fryslân

Het voorjaar van 2025 is gebruikt om te komen tot een Kennis- en Innovatie Agenda (KIA). Dit document geeft de behoefte aan kennis weer van betrokkenen bij de opgaven in het Friese veenweidegebied. Het is een praktijkgerichte Kennis- en Innovatie Agenda, bestaande uit een aantal thema's en innovatievraagstukken.

Tevens is het een levend document. Als vervolg op de KIA wordt nu de laatste hand gelegd aan het meerjarenplan 2026-2030 en het jaarplan 2026. In deze plannen wordt uitgewerkt hoe invulling te geven aan het kenniscentrum, om hiermee het bij elkaar brengen van de aanwezige kennis en de kennisbehoefte beter te organiseren.

Bodem- en grondgebruik

We begeleiden de uitvoering en participeren met locaties in de onderzoeken van het Veenweide Innovatie Programma Nederland (VIPNL) voor de onderzoeken Klei in Veen, Overlagen en Profielkeren.

Voor Klei in Veen starten we een pilot met boeren uit Groote Veenpolder (2025), Aldeboarn-De Deelen en Idzegea (2026). Met hen gaan we ervaring opdoen in het toepassen van deze maatregel. Ook participeren we (o.a. in de Hegewarren) in een nieuw VIPNL-onderzoek 'Weide en Water', dat data verzamelt rond draagkracht, opbrengst en gewaskwaliteit bij peilverhoging op verschillende soorten veen.

Funderingsaanpak

Ook binnen de Funderingsaanpak Veenweide Fryslân blijft de samenwerking tussen de veenweidegemeenten, Wetterskip Fryslân en de provincie de sleutel tot efficiënte samenwerking. De Tussenevaluatie Funderingsaanpak is opgeleverd. Een aantal van de aanbevelingen zijn in het afgelopen halfjaar al opgepakt. Zo is een Communicatiestrategie Funderingsaanpak opgesteld. Per 23 juni is de Subsidieregeling Funderingsherstel opengesteld.

Foto: ©Rob de Wind

We zijn aan het slot gekomen van de uitvoering van de gevallen Code Rood, met dien verstande dat alle 13 gevallen in de Groote Veenpolder door de provincie, Wetterskip Fryslân en de gemeente Weststellingwerf in de afgelopen periode succesvol zijn ondersteund met het vinden van een aanpak van hun ernstige funderingsproblematiek. 12 gevallen hebben hun beschikking ondertussen ontvangen. Wij ondersteunen de laatste casus nog bij het maken van een keuze en ronden de begeleiding van alle gevallen af.

Bij het Funderingsloket hebben we bij de inloopsprekuren en tijdens huisbezoeken de woningeigenaren geholpen met vragen of zorgen over eventuele funderingsschade. Er is aansluiting gevonden bij het opzetten van een brede Kennis- en Innovatie Agenda ten behoeve van het Kenniscentrum Veenweide Fryslân en er heeft een verkenning plaatsgevonden

naar mogelijke innovatieprojecten. Ook is een begin gemaakt met het opzetten van de dataverzameling en de uitwerking daarvan door het Funderingsloket. De lobby door onder andere het landelijke Platform Slappe Bodem, met oog op het Adviesrapport van ABDTOP 'De Olifant Onder de Kamer' en de participatie in reactie van het kabinet daarop, is succesvol verlopen met als resultaat onder andere het aanwijzen van Fryslân als koploperregio landelijk gebied voor de Gebiedsgerichte leeraanpak Funderingsproblematiek.

Maatregelpakket Klimaat-Veenweide

Voor het maatregelpakket Klimaat-Veenweide is een budget van € 45,7 miljoen vanuit het Rijk beschikbaar gesteld. Dat is minder dan het oorspronkelijk aangevraagde bedrag. Daarom is nu de vraag: hoe kan het beschikbare geld zo goed mogelijk worden ingezet?

Het onafhankelijke advies- en ingenieursbureau TAUW onderzoekt hoe dit budget het meest effectief kan worden benut in één of meer aangewezen veenweidegebieden. De verwachting is dat het onderzoek door TAUW in oktober 2025 klaar is.

Start landschaps- en ecologische systeemanalyse

Begin 2025 is gestart met een generieke landschaps- en ecologische systeemanalyse (LESA) voor veenweide. Deze analyse helpt ons beter te begrijpen hoe het veenweidelandschap werkt en wat het effect is van verschillende maatregelen.

Met deze aanpak werken we dit jaar aan een dieper inzicht in de werking van het systeem, en vergroten we onze kennis over de invloed van ingrepen binnen het veenweidegebied vanuit dit systeem.

Kruidenrijkheid grasland in nattere omstandigheden

Een recent rapport van Altenburg & Wymenga over vegetatieontwikkeling, kruidenrijkdom en pitrus bij extensivering en vernatting in veenweiden (2025) laat zien dat de omvorming naar kruiden- en faunarijk grasland op veen door vernatting en extensivering vaak moeilijker blijkt te zijn dan verwacht. Daarom zijn we dit jaar gestart met een praktijkgerichte pilot op de Hegewarren, die onderzoekt hoe kruidenrijk grasland zich succesvol ontwikkelt onder nattere omstandigheden, waar verschillende maten van peilverhoging en beheer worden toegepast. Dit najaar worden de eerste percelen ingericht.

Afronding Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw

Het Veenweideprogramma en de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw hebben sinds 2019 de krachten gebundeld. In de gebiedsprocessen hebben pilots laten zien dat er volop kansen, maar ook uitdagingen zijn voor natuurinclusieve landbouw in veenweide.

De laatste projecten worden dit jaar afgerond. Voorbeelden van projecten zijn het uitwisselen van kennis en vragen in een jonge boeren studiegroep in Idzegea, het experimenteren met Klei in Veen in de Groote Veenpolder, en leren over het combineren van instrumenten voor meerdere maatschappelijke doelen (o.a. veenweide en weidevogels) in ADD.

HAKLAM-pilot

De HAKLAM-pilot in Idzegea is voortijdig afgesloten. Niet alle boeren wilden doorgaan zonder compensatie en extra maatregelen om risico's van de pilot te minimaliseren. Er is echter meer dan drie jaar waardevolle ervaring opgedaan en er kunnen conclusies worden getrokken.

De evaluatie is inmiddels afgerond en zal in het najaar worden besproken in het BOF.

Aandachtspunten in deze voortgangsrapportage:

- Door het stoppen van het NPLG, dat een belangrijke financieringsbron voor het Veenweideprogramma zou zijn, en het opheffen van het Transitiefonds zien we in het programma duidelijke financiële tekorten ontstaan. Gelukkig kunnen we met de maatregelpakketten nog twee jaar invullen.
- Er zijn een aantal voorwaarden die zeer relevant zijn voor het succes van de gebiedsprocessen.
 - Het inzetten van de Compensatie Systematiek Veenweiden (CSV).
 - De beschikbaarheid van geld, grond en mogelijke functiewijziging zijn essentieel.
 - Het is van groot belang om vertrouwen uit te blijven dragen en als 3 overheden als 1 betrouwbare overheid te functioneren.
- Voor ADD is een andere voorwaarde dat de doorlooptijden van de specifieke uitkeringen (SPUK's) vanuit het Rijk kunnen worden verlengd. De looptijd van deze uitkeringen loopt nog niet synchroon met de uitvoering. Er worden gesprekken gevoerd om dit aan te passen.
- Bij de Funderingsaanpak is de lobby door onder andere het landelijke Platform Slappe Bodem succesvol verlopen, met als één van de resultaten het aanwijzen van Fryslân als koploperregio landelijk gebied voor de Gebiedsgerichte leeraanpak Funderingsproblematiek.

